

El camí ral de can Maçana

Jordi Piñero Subirana

El present article és un resum del que ja es va publicar en aquesta mateixa revista l'any 2017 (vegeu bibliografia). En aquest cas oferim una breu panoràmica sobre l'evolució històrica del camí de can Maçana i ens estenem una mica més en la valoració dels vestigis que es conserven d'aquest i d'altres camins a la zona entorn de la torre de Santa Caterina (Manresa). És un dels indrets on els camins històrics han conservat de manera més íntegra la seva fesomia tradicional.

Evolució històrica del camí de can Maçana

El camí de can Maçana és un camí natural que comunica el Bages amb l'Anoia, passant per aquest coll. A l'altra banda del massís de Monsterrat, a l'alçada del Bruc, enllaça amb un important eix de comunicacions entre Barcelona, Igualada i Lleida. El primer tram del camí a Manresa coincidia amb el d'Igualada. En la seva arrencada tenia dues variants que van conviure al llarg del temps. La primera variant i possiblement la més antiga (sembla que existia ja en època romana) l'hem anomenat "camí de la Torre de Santa Caterina". Surt del Pont Vell i passa prop d'on ara hi ha la torre pel vessant de llevant. Aquest traçat s'esmenta l'any 1503 en documents relatius a l'oratori de la Guia. La segona variant tenia el mateix traçat que l'actual carretera; és a dir, per l'anomenat Coll Manresa. En època medieval aquest camí, que portava a Salelles, ja està documentat

Vestigis de l'antic camí ral en la variant que passa prop de la Torre Santa Caterina.

al segle x, mentre que la creu de Coll Manresa està documentada l'any 1422 i indicava, a més dels límits de la batllia, una cruïlla de camins. I és que per aquest punt hi passava també l'anomenat camí vell de Calaf i Lleida, que continuava per la zona de l'actual Bellavista. Les dues variants conflüen a l'alçada de l'actual barri del Xup i

continuaven fins passat Salelles. El punt de separació del camí de can Maçana respecte al d'Igualada era tal vegada el mateix que actualment, a l'actual pont de Salelles, o tal vegada una mica més endavant, a Sant Salvador de Guardiola.

Al segle xvii l'itinerari de can Maçana se'l coneixia com a camí de

Montserrat perquè, igual que ara, des de can Maçana hi havia un trencall que permetia arribar fins al monestir. Aquest era un accés important a Montserrat, sobretot per la banda d'Igualada. Hi solien passar viatgers il·lustres i fins i tot reis. A la segona meitat del segle XVIII es produí un canvi important i el camí de can Maçana va adquirir un valor estratègic. La monarquia il·lustrada va impulsar les anomenades carreteres reials, que havien de permetre la comunicació amb carruatge de les principals capitals. El 1761 es construï la carretera de Madrid a Barcelona passant per Igualada (la posterior carretera nacional II). Això motivà els esforços de Manresa per millorar el camí de can Maçana. Tot i això, va continuar en mal estat fins que no es va portar a terme la construcció de la carretera moderna, entre els anys 1804 i 1835. Cal destacar que va ser la primera del Bages que va permetre de manera regular el pas de trànsit rodat. Finalment hi havia una autèntica carretera que comunicava Manresa amb la capital catalana. El 1873 la carretera de can Maçana fou declarada provincial, ja que els diferents municipis tenien serioses dificultats per fer front a les constants obres de manteniment. El 1914 la Diputació va construir els ponts del Xup i de Salelles, que substituïen antics guals.

Interès patrimonial dels camins de la zona de Santa Caterina

L'àrea que abasta l'altiplà on hi ha la torre de Santa Caterina fins al barri del Xup té un especial interès pel que fa als camins tradicionals, ja que ha conservat de manera molt notable la xarxa de camins històrics i les característiques d'un paisatge rural tradicional, amb interessants obres en pedra seca, per exemple. Destaquem alguns d'aquests camins, que considerem que haurien de ser objecte d'una adequada protecció.

El camí ral en la variant de Santa Caterina, passada la torre.

Camí de la Torre de Santa Caterina (de la Guia a Torre Cabota)

És la primera variant del camí de can Maçana i d'Igualada a la que ens referíem anteriorment. Parteix del Pont Vell i de l'indret de la Guia que, com el seu nom indica, era la cruïlla de camins més estratègica de Manresa. De seguida enfila el turó passant prop de la Torre de

Santa Caterina i es dirigeix cap a la casa de Torre Cabota, vora el Xup, on enllaçava amb el camí principal d'Igualada i el Bruc. L'existència d'un jaciment d'època romana molt a prop de la Torre de Santa Caterina ens indueix a pensar que aquesta variant era el traçat més antic del camí que anava cap a l'Anoia. Més endavant, el camí també es troba associat

Pont del Xup, construït el 1914.

La Creu de Salelles, situada al costat del camí ral.

a diversos jaciments arqueològics romans, ja en terme de Sant Salvador de Guardiola. Dins del terme de Manresa aquest és sens dubte un dels camins que millor ha conservat les característiques tradicionals, i això en un tram excepcionalment llarg: des de la Guia fins a la granja anomenada Torre Oliva (és a dir, uns 1,5 km aproximadament).

Des d'aquesta granja fins a Torre Cabota el camí s'ha convertit en una pista més ampla i ha quedat desvirtuat, però en els metres finals torna a recuperar la fesomia tradicional, just en el punt d'enllaç amb la carretera. Es tracta d'un camí carreter, que conserva les roderes dels carros sobre la roca natural en diversos punts. Està protegit amb parets de pedra seca, normalment a ambdós costats, i també amb murs de contenció en diversos trams o conduccions per desviar les aigües cap a rases laterals. D'especial interès era la part inicial d'aquest camí, amb una forta pujada cap a la Torre de Santa Caterina, on s'hi conservaven molts trams d'un empedrat característic i de bona qualitat. Malauradament, els recents treballs de consolidació d'aquest

tram s'han fet amb un encimentat extremadament groller, cosa que ha deixat el paviment originari pràcticament desfigurat. Aquesta adequació s'ha fet perquè l'anomenat Camí Ignasià s'ha fet passar per aquest sector en la seva arribada a Manresa. Una part d'aquest camí també forma part de l'Anella Verda de Manresa, concretament de l'itinerari per la riera de Rajadell, entre la Torre de Santa Caterina i el Xup.

Camí oest que va de Coll Manresa a l'altiplà de Santa Caterina

Aquest és un dels diversos camins que, com l'anterior, també ascendeix a l'altiplà de Santa Caterina, però ho fa més cap a ponent. Arrenca al principi del camí de les Pedreres, on hi ha la casa de ca l'Espona, i més endavant passa per can Serra. El recorregut de pujada està ben delimitat a banda i banda per interessants murs de pedra seca. Té una amplada d'1,5 m aproximadament. Conserva restes d'empedrat en estat desigual, en alguns trams ha estat encimentat i també té trams sobre la roca natural. En diversos punts és pràcticament intransitable per culpa de l'espessa

vegetació i, en algun cas, perquè s'han rebenat els marges de pedra o perquè té blocs de ciment que dificulten el pas. Seria molt interessant poder recuperar aquest camí i fer-lo de nou transitable.

Camí est que continua el camí de les Pedreres

En un trajecte similar a l'anterior però més cap a llevant, aquest camí és una continuació del camí de les Pedreres que puja cap a l'altiplà de la Torre de Santa Caterina. Té unes característiques físiques similars a l'anterior: conserva els murs laterals de pedra seca i hi trobem també diversos portals que marquen el pas a les respectives propietats. Són uns portals ben interessants i curiosos, i ens recorden que al tombant de segle xx totes aquestes finques eren altament rendibles i estaven ben cuidades.

Camí transversal de la Torre Santa Caterina cap al Suanya

Aquest és el camí que actualment s'utilitza per accedir en cotxe cap a la Torre de Santa Caterina des de la carretera. Actualment està asfaltat, però es tracta d'un camí antic (que ja apareix en un mapa de 1853) i conserva elements originaris d'obra en pedra seca i marges. Tot i que actualment ha perdut part de la seva funcionalitat estratègica, antigament devia enllaçar o complementar-se amb el camí Vell de Calaf, per ponent, i amb el camí que anava a Montserrat per Castellgalí, per la banda de llevant.

BIBLIOGRAFIA

- PIÑERO SUBIRANA, Jordi (2017). "Notícies històriques sobre el camí de can Maçana (de Manresa al Bruc): la primera carretera del Bages", *Dovella*, núm. 122 (hivern 2017), p. 22-27.
- OLIVERAS SAMITIER, Josep (1985). *Desenvolupament industrial i evolució urbana a Manresa*, Caixa d'Estalvis de Manresa, cap. 2.4 "Les comunicacions".

Jordi Piñero Subirana

Historiador, tècnic en patrimoni cultural